

# Några nyare ord i svenskan

I följande lista förtecknas ett antal ord som vi uppfattat som relativt nya i svenskan. Källan är i huvudsak svensk dagspress. Det datum som anges omedelbart efter ordförklaringen eller senare i artikeln avser det tidigaste exemplet på ordets användning i skrift som vi träffat på. Därmed inte sagt att ordet inte har funnits före denna tidpunkt. Ord som finns med i nyare ordböcker som *Nyord i svenskan från 40-tal till 80-tal*, *Svenska Akademiens ordlista* 11 uppl., *Svensk ordbok* 2 uppl. eller *Bonniers svenska ordbok*, aktualiserad utgåva 1988, har inte medtagits. Synpunkter från läsarna på ordens ålder, betydelse o.d. tas gärna emot. Listor över nya ord i svenskan har tidigare publicerats i *Språkvård* 1 och 4/1987. Denna lista är sammanställd och redigerad av Lena Moberg.

**avprogrammera** omvända person som är medlem av religiös rörelse, sekt e.d. 1987 [av eng. *deprogram*; da. *afprogrammere*] – **avprogrammerare** person som ägnar sig åt att avprogrammera (se detta ord). *Kvinnan tillhör den religiösa sekten Krishna-rörelsen och polisen tror att hon kidnappats av professionella så kallade avprogrammerare för att omvändas.* SvD 31.1.1988 [av eng. *deprogrammer*] – **avprogrammering** jfr föregående ord. *Avprogrammering fungerar inte alltid, i många fall har "offret" återvänt till sekten efteråt.* SvD 31.1.1988 [av eng. *deprogramming*; da. *afprogrammering*]

**bakmaskin** apparat som efter påfyllning av ingredienser kan programmeras att vid viss tid blanda och knåda degen och slutligen också grädda brödet. 1987. *Förra hösten var apparaten helt okänd. Den första som DN Konsument tog in från Japan förvånade alla som hörde talas om den. Ett år senare kommer bakmaskinerna med sådan fart att man knappt hunnit översätta recept och bruksanvisningar innan de står på varuhusens hyllor.* DN 23.11.1988 [no. *bakemaskin*]

**bergscykel** terrängcykel (se detta ord). *Bergscykeln är en av de få nyheter som*

*presenterades vid cykelmässan i Paris. Den är avsedd att cykla med i terrängen.* DN 9.11.1983 [av eng. *mountain bike*]

**betongparti** politiskt parti som i sina beslut äsidosätter miljöintressena. *Det är orättvist att kalla socialdemokraterna för betongparti, säger den nye miljöministern.* DN 5.10.1985

**bildskärmsarbete** arbete vid bildskärm. 1983 – **bildskärmsarbetare** person som yrkesmässigt sysslar med bildskärmsarbete. 1986. *Bildskärmsarbetarna är en annan utsatt grupp, som drabbas av muskulära skuldra-nack-smärtor.* SvD 30.10.1987 [da. *skærmarbejde*]

**bloddop(n)ing** dopning av idrottsman genom transfusion av eget, tidigare avtappat blod el. genom tillförsel av röda blodkroppar i koncentrat (i syfte att öka syreupptagningsförmågan och den fysiska kapaciteten). 1970-talets mitt. *Svensk bloddoping. Fusket ska stoppas.* DN 21.1.1985 [da., no. *bloddoping*]

**bokvideo** kort videofilmad presentation av ny bok. 1988

**Boverket** inofficiell benämning på det nyligen inrättade Plan- och Bostadsverket. 1988

**broilersamhälle** sårbart samhälle vars medborgare saknar grundläggande kun-

- skaper för att klara sig i en utsatt situation. 1987 – **broilerstat** jfr föreg. ord. *Tierpsveckan genomfördes av fria människor med egen vilja att göra en insats för att motverka Sveriges förvandling till en sårbar "broiler-stat".* SDS 5.2.1985
- datamöte** åsikts- och informationsutbyte via dator eller dataterminal som står i förbindelse med andra datorer. *Uttalandena gjordes inom ramen för datamötet Fritt forum i slutet av 1985. Fritt forum är ett av datasystemet KOM:s kanaler för åsikts- och informationsutbyte – ett slags datorernas heta linje om man så vill.* SvD 5.7.1988
- datorstöd** (forskning, undervisning o.d.) som sker med hjälp av dator. *Den s.k. datorstödda undervisningen gav bättre resultat än den konventionella.* SDS 8.1.1981 [da. *datamatstøttet*, no. *data-maskinassistert, datamaskinstøttet*]
- ensambo** -n, pl. -r ensamboende person. 1987 (efter mönster av *sambo* o. *särbo*; jfr även *enbo* i nyordslistan i Språkvård 1/1987 samt *helgbo* nedan) [da. *aleneboer*]
- fyrتيالist** ny bet. person som är född på fyrتيالiolet. *De litterära Fyrتيالisterna är ett klassiskt begrepp. Nu har vi fått en ny grupp "fyrتيالister", beskriven av journalisten Ludvig Rasmusson. – Jag talar om dem som föddes under 40-talet.* SvD 19.12.1983
- föräldrakooperativ** Ett föräldrakooperativ är ett daghem som startats av en föräldraförening och som sköts genom en vald styrelse. GP 10.5.1982 [no. *foreldrebarnehage*]
- gräddhylla** attraktivt bostadsområde med fint läge. Omkr. 1980. *J. lockar med goda bostäder, till och med med sjöutsikt ("rena gräddhyllan").* DN 3.12.1987
- halvmara** vard. lopp motsvarande ett halvt maratonlopp. 1982. *Förra året bytte vi distanser till HalvMara, KvartsMara och MiniMara och det blev succé direkt.* SvD 19.7.1983 [no. *halvmaraton*]
- helgbo** -n, pl. -r jfr *ensambo* ovan. *En tredje art är den då de båda kontrahenterna bor isär på vardagarna men flyttar ihop på helgerna . . . De blir helgbor.* GP 18.5.1987
- hivsmitta** smitta orsakad av hiv. 1987 (jfr *HIV* i nyordslistan i Språkvård 4/1987; Språknämnden rekommenderar nu skrivningen *hiv*.) [da. *HIV-smitte*, no. *hivsmitte*] – **hivsmittad** smittad av hiv (jfr föreg. ord). *I Stockholms län bor ca sjuttio procent av alla hivsmittade och aidsjuka. I mars 1988 fanns här 1207 kända fall av hivsmitta.* Broschyr utg. av Sthlms läns landsting 1988 [da. *HIV-smittet*, no. *hivsmittet*]
- husnalle** husockupant (i Göteborg). *Flera av ockupanterna är s.k. husnallar. Tillsammans med hyresgästerna har de lagt ned åtskillig möda på att göra huset beboeligt, och de vill ta över huset.* GP 8.12.1987. *Den som hittade på att kalla husockupanterna för "husnallar" har i alla händelser lyckats på så sätt att ordet snabbt accepterats.* SvD 10.10.1988
- högriskprojekt** projekt som medför stora ekonomiska risker. *Eftersom privat satellit-TV är högriskprojekt, som kräver flera hundra miljoner kronor i investeringar, vill man fördela riskerna på flera företag.* SvD 24.2.1987 [da. *højrisko-projekt*]
- investerarrelationer**, äv. **IR** *Investor relations (IR) kommer att få en alltmer framträdande roll i företagen i framtiden . . . Investor relations är bara en av många ekonomiska termer som importerats från USA . . . På svenska betyder det investerarrrelationer, med vilket kort och gott menas företagets relationer till sina aktieägare/kreditgivare och andra intressenter.* SvD Ekonomi special 19.10.1987.
- IR-avdelning** (ett företags) avdelning för investerarrrelationer (se detta ord). *IR som begrepp har inte så många år på nacken i Sverige. Följaktligen är det bara våra större bolag som byggt upp egna IR-avdelningar.* SvD Ekonomi special 19.10.1987

- kablad** ansluten till kabelteve. *Sveriges Television oroar sig för att svenska barn och ungdomar i så hög grad tittar på satellitprogram i de kablade bostadsområdena.* Fönstret nr 5 1987 [no. *kablet*]
- klottersanering** rengöring av nedklottrade ytor på tåg, bussar, byggnader o.d. 1987
- kontaktfamilj** familj som mot viss ersättning från social myndighet kan ge stöd i form av samtal, samvaro etc. åt person med sociala problem. 1986 (Ordet används i Allmänna råd från Socialstyrelsen 1986:5 i samma betydelse som det tidigare *stödfamilj*, se nyordslistan i Språkvård 1/1987). – **kontaktförälder** person som mot ersättning från social myndighet vid behov kan stödja och avlösa föräldrar till barn med handikapp. 1987 [jfr da. *kontaktforældre*]
- kontokortstelefon** telefonautomat där samtalsavgiften erläggs med hjälp av kontokort. 1986
- korttelefon** telefonautomat där samtalsavgiften erläggs med hjälp av förbetalda kort. 1987 [da., no. *korttelefon*]
- kvartsmara vard.** lopp motsvarande ett kvartsmaratonlopp (jfr *halvmara*). 1982 [no. *kvartmaraton*]
- kärngård** gård som drivs i syfte att bevara en äldre tids kunskaper om självförsörjning och på så vis skapa beredskap för en eventuell krisituation. 1987. *På en kärngård förbereder man gård och människor så att de kan behärska en krisituation – en avspärning eller ett tekniskt missöde. Det finns redan ett nät av gårdar, fast det är ännu så länge något glest.* Alternativet nr 38, 1988
- lådbutik** ett slags lågprisbutik. 1983. *En bilburen barnfamilj kan tjäna upp till 250 kronor i månaden på att göra sina inköp i en så kallad lådbutik, där man kan handla av ett begränsat sortiment till låga priser i enkla lokaler och med minimal service.* GP 28.9.1987
- lättakut** akutmottagning vid vårdcentral för besök utan föregående tidsbeställning. 1984 *Vårdcentralen vid Hornstull på Södermalm har därför öppnat en så kallad lättakut, där man får besöka doktorn utan att beställa tid i förväg.* DN 25.3.1988
- mansjour** jourmottagning för män i kris. *Stockholms män har fått en jour . . . Förberedelserna för en mansjour i Stockholm har pågått i över ett år.* SvD 11.10.1987 [jfr *kvinnjour*]
- matmissbrukare** person som hetsäter och vars onormala ätande kan jämföras med missbruk av alkohol, narkotika o.d. 1982. *Behandlingshem för matmissbrukare.* SDS 19.10.1988 [jfr da. *madmissbrug*]
- mikra** *Många av veckans maträtter kan du mikra – tillaga i mikrovågsugn.* ICA-kuriren nr 44, 1987
- mikro** -n, pl. -r el. -ugnar mikrovågsugn. *Den enda micron som tar två tallrikar sida vid sida.* SvD 14.4.1988 [da. *mikro*, som dock oftare förekommer i betydelsen 'mikrodator']
- miljöstation** uppsamlingsplats för miljöfarligt avfall. *Nu har vi fått vår egen miljöstation! Äntligen slipper du fundera på var du ska göra av dina gamla batterier och allt annat miljöfarligt avfall.* Ekerö tidning nr 7, 1986
- muff** se *tank(nings)muff*
- natursporsring** *Ordet natursporsring har på allvar trängt in i vårt språk, i och med att näringslivet nu beslutat finansiera upprustningen av Sveriges finaste fågelsjö, Tåkern i Östergötland.* SvD 5.9.1987
- nuddare** *Från och med den här artikeln kallar vi på ICA-kuriren "touch-kontroll" för NUDDARE. Det står för reglage som man bara behöver nudda för inställning.* ICA-kuriren nr 46, 1987
- onöda** -n, pl. -or onödig sak el. företeelse. *Det bästa och käraste . . . behåller han . . . Men mängder av onödor lämnar han lättad ifrån sig på lördagens auktion och två dagars loppmarknad i stallet.* SDS 1.6.1983
- pendelbåt** båt i pendeltrafik mellan bostä-

- der och arbetsplatser. *Pendelbåt till jobbet ny möjlighet för 600*. SvD 6.8.1982
- repa** återköpsöverenskommelse. *Så kalla- de repor . . . som innebär att riksbanken köper statspapper av bankerna, som lovar att köpa tillbaka dem efter en viss tid*. GP 22.7.1987 [kortord av eng. *repurchase agreement*]
- riskbeteende** levnadssätt som medför risker av olika slag. *Begreppet riskgrupper vill aidsdelegationen försöka tvätta bort från informationen. I stället har man valt att tala om riskbeteende. I detta kan då inbegripas exempelvis män som går till prostituerade, människor med många sexuella kontakter och så vidare*. GP 17.3.1987 (da. *risikoadfærd*, no. *risikoatferd*)
- seniorbostad** bostad avsedd för äldre personer. *Seniorbostäder är det allra senaste på bostadsmarknaden . . . Lägenheterna ska vara förbehållna stockholmare över 55 år och anpassas individuellt efter de boendes servicebehov*. DN 12.3.1987 – **seniorlägenhet** jfr föreg. ord. 1987
- sextiotalist** person som är född på sextiotalet (jfr **fyrtiotalist** ovan). 1987
- sjuka-hus-sjuka** sammanfattande benämning på olika sjukdomssymtom (allergier, trötthet, huvudvärk m.m.) som drabbar människor i nybyggda hus och som antas bero på överkänslighet mot vissa byggnadsmaterial, bristfällig ventilation m.m. 1988 [av eng. *sick building syndrome*]
- skärmarbetare** bildskärmsarbetare (se detta ord). *Plåtslagare, skärmarbetare drabbas oftast av ryggont*. SvD 30.10.1987
- smärtklinik** klinik för patienter med kronisk smärta. 1983 [da. *smerteklinik*, no. *smerteklinikk*] – **smärtemottagning** jfr föreg. ord. 1984
- synvidga** -n, pl. -or vidgat synsätt, särskilt i frågor som rör miljö och levnadsvillkor. 1985 [ordet lanserades i miljödiskussionen inför valet 1985 av miljöpartisten Anna Horn]
- särvux** *Vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux, startar den 1 juli i år*. SvD 16.3.1988 [efter *mönster av komvux*]
- tagg** -en, pl. -ar. "Tags" är en del av graffiti-kulturen. *Närmare bestämt den sorts tecken eller signaturer som pryder T-banevagnarnas väggar, ryggstöd och säten. Målade i en färg – mest svart – och repeterade så ofta och tätt som möjligt*. DN 9.11.1986 [av eng. *tag* 'märke'] – **tagga** åstadkomma klotter i form av taggar (se föreg. ord). *Bomba heter det när man klottrar i stor skala, tagga när man bara småklottrar*. DN 13.2.1987. – **taggare** person som taggar (se föreg. ord). 1987
- takej** *Dessutom satt jag och smakade på det nya hälsningsordet "takej". Det uttalas som "lakej", fast med t. Det används för att avsluta telefonsamtal. Ersätter alltså "adjö" eller "hej då" . . . det torde vara en sammandragning av "tack, hej"*. DN 31.8.1988
- tank(nings)muff**, äv. **muff** anordning i form av ett veckat gummirör som sitter runt bensinlangens pistolmunstycke och hindrar utsläpp av bensenångor vid tankning. I bruk sedan 1986.
- teknostress** stress till följd av påfrestningar vid arbete i högteknologisk miljö, där maskinerna, särskilt datorerna, får bestämma arbetstakten. 1985. *Teknostress är . . . det sjukdomstillstånd som blir följden när den ömtåliga jämvikten mellan människor och datorer rubbas. Det är de orimliga arbetskraven i samband med datoranvändningen som är det primära*. DN 7.9.1988 [da. *teknostress*, jfr äv. no. *teknostresset*]
- terrängcykel** robust och tekniskt avancerad cykel för åkning i kuperad terräng (jfr *bergscykel*). 1987 [da. *terræncykel*, no. *terrengsykkel*]
- videokonst** konstnärligt alster framställt med hjälp av videoteknik. *Videokonst kan vara allt från experimentfilm till datagrafik*. DN 26.2.1983 [da., no. *videokunst*] – **videokonstnär** jfr föreg. ord.

1988

**väntare** utländsk medborgare som väntar på uppehållstillstånd i landet. 1983. *Moderaterna anser också att snabbt inledda studier är att föredra för "väntarna" även om de kanske inte får stanna.* DN 8.6.1984

**åldringsbrott** brott begånget mot en äldre person. *Vågen av åldringsbrott i Stock-*

*holm fortsätter.* SvD 4.2.1987

**överlevnadskurs** kurs där deltagarna får lära sig hur man på naturens villkor överlever en krissituation utan reguljär livsmedelsförsörjning och samhällsservice. 1983 (Kurser i överlevnad förekom dock redan i mitten av 1970-talet inom försvaret.) [da. *overlevelseskursus*]

## Svensk skolordlista

### Ny upplaga

Den skolordlista som Svenska språknämnden och Svenska Akademien tillsammans ger ut har nu kommit i en tredje, kraftigt reviderad upplaga. Namnet är ändrat till *Svensk skolordlista*. Den innehåller över 30 000 ord och den bygger på 11 upplagan av Svenska Akademiens ordlista beträffande stavning och böjning.

Förutom att den nya upplagan utökats med ca 1 000 ord, har även förklaringar

och andra uppgifter från föregående upplagor setts över och moderniserats.

Boken är utgiven på Esselte Studium och finns både i hårdband och häftad version. Den kan köpas i bokhandeln. Skolor bör dock beställa den direkt från förlaget för att få utnyttja det s.k. F-priset. Om den beställs via Språknämnden är priset 150 kr för hårdbandet och 120 kr för den häftade. Priserna i bokhandeln kan variera, men ligger ofta under våra priser.

## Frågor och svar

Under denna rubrik behandlas frågor av allmänt intresse till Språknämnden eller till tidskriften. Förkortningar: SAOB = Svenska Akademiens ordbok. SAOL = Svenska Akademiens ordlista, elfte upplagan, om inget annat anges.

### Mycket eller många blommor?

Tack för den givande och intressanta tidskriften Språkvård.

Min fråga gäller ordet *mycket*, som i vårt språkbruk har blivit ett helt accepterat ersättningsord för *många*. Tyvärr kommer jag på mig själv med denna, som jag tror, felaktiga användning i dagligt tal,

t.ex. *Det är mycket flickor här i kväll, Jag plockade mycket blommor i går.*

Sådana uttryck används ofta också i tidningsjournalistiken.

Kan förklaringen vara påverkan från den, som jag tror, riktiga användningen av *mycket* i de snarlika exemplen: *Det är mycket kvinnfolk här i kväll* eller *Jag plockade mycket blommor i går*, där plural sak-